

ΠΕΡΙ ΤΡΑΧΩΜΑΤΟΣ

Τὰ συνοικέσια ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς ἀπαισίους ἐπὶ τουρκοκρατίας χρόνους συνήπτοντο διὰ προξενειῶν, μετὰ δὲ τὴν λήξιν τῶν διαπραγματεύσεων ἐτελεῖτο ὁ ἄρραθὼν καὶ συνετάσσετο ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου τὸ προικοσύμφωνον ὑπογραφόμενον ὑπὸ τούτου καὶ τῶν μαρτύρων, τοὺς ὁποίους οἱ εὐπορώτεροι συνήθως ἐξέλεγον χάριν ἐπιδείξεως ἐκ τῶν προυχόντων καὶ μάλιστα τῶν δημογερόντων. Τὸ προικοσύμφωνον φέρον καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πατρός, ἐὰν ἦτο ἐγγράμματος, περιεῖχε τὴν καταγραφὴν τῶν προικῶν, τούτεστι τῶν ἐνδυμάτων τῶν χρησίμων τῇ νύμφῃ, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ τῇ γαμβρῷ, τῶν οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἐπιπλῶν, τῶν τιμαλφῶν καὶ τῶν ἀκινήτων. Ἐν αὐτῷ δ' ἐνέγραφε καὶ ὁ γαμβρὸς ἢ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἀνάλογόν τινα πρὸς τὴν περιουσίαν αὐτοῦ προγαμιαίαν δωρεάν ὑπὲρ τῆς νύμφης. Ἡ καταγραφὴ αὕτη τῆς προικὸς ἐκαλεῖτο ἐγκλαθή, κατὰ μίμησιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Καὶ κατὰ μὲν τοὺς παλαιότερους χρόνους ταῦτα ἐγίνοντο μετὰ μέτρου καὶ μετὰ τῆς ἐπικρατούσης περὶ τὰ ἥθη ἀφελείας καὶ λιτότητος, προῖοντος ὁμῶς τοῦ χρόνου, καθ' ὅσον ἡῤζανον αἱ περιουσίαι καὶ ἡ κατ' ἀκολουθίαν εὐημερία, συνηύξανε καὶ ἡ πρὸς ἐπιδείξιν τάσις. Ἰδίως δ' ἐξεδηλοῦτο κατὰ τὴν προικοδοσίαν, καὶ ἐφθασεν ἡ ἀμετρία καὶ ἡ ὑπερβολὴ εἰς τοσοῦτον, ὥστε κατήντησαν πολλοὶ τῶν γονέων νὰ δαπανῶσιν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν αὐτῶν, ἀντιφιλοτιμούμενοι καὶ ἀγωνιζόμενοι τίς νὰ ὑπερτερήσῃ τοῦ ἄλλου κατὰ τὸ ποσὸν τῆς προικὸς. Διότι ἐκτὸς τῶν μετρητῶν χρημάτων ἐνέγραφον ὑπὲρ τῶν θυγατέρων αὐτῶν καὶ κτήματα τιμαλφῇ καὶ ποικίλῃ καὶ ἱμάτια πολυτελέστατα χρυσοπάρυφα καὶ μαργαριτοστόλιστα.

Σημείωσις τῆς Διευθ. τῆς «Ἀρμονίας». Τὴν ἀνωτέρω σπουδαιστάτην διατριβὴν πραγματευομένην περὶ πραγμάτων τέως ἀγνώστων ἐσταχυολόγησεν ὁ κ. Θ. Ν. Φιλαδελφεὺς ἐκ τῆς εἰσέτι ἀνεκδότου ἱστορίας αὐτοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τουρκοκρατίας χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἀρμονίας».

Διὰ νὰ ἐπαρκέσωσι δ' εἰς τοσοῦτον ὑπέρογκον δαπάνην οὐ μόνον αὐτοὶ οἱ γονεῖς ἀπεγυμνοῦντο ὁλοκλήρου τῆς περιουσίας καὶ κατεδικάζοντο νὰ διανύσωσι τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τοῦ βίου ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄρρενας αὐτῶν παῖδας ἀπεστέρουν τῆς νομίμου μερίδος ἐκ τῆς πατρικῆς οὐσίας. Καὶ ἐὰν τοῦλάχιστον περιορίζετο ἡ σπατάλη μεταξὺ τῶν εὐπορωτέρων, καὶ πῶς τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀνεκτόν· ἀλλ' ἐν Ἀθήναις συνέβαινε γελοῖός τις συναγωνισμὸς εἰς τὰ τῆς πολυτελείας καὶ ἐπιδειξέως, οὕτως, ὥστε καὶ οἱ μὴ εὐποροῦντες ἐκ πτωχαλαζονείας ἔδιδον εἰς τὰς θυγατέρας των προικίον ἀνώτερον τῆς καταστάσεώς των, ἀντιφιλοτιμούμενοι πρὸς τοὺς πλουσίους. Σημειωτέον δ' ὅτι τὰ βουχικὰ φορέματα ἐτιμῶντο τότε ἀντὶ πολλοῦ χρυσοῦ. Ἐν τινὶ προικοσυμφώνῳ φέρ' εἰπεῖν τοῦ 1770 ἡ μήτηρ, ἀφοῦ ἀπαριθμεῖ μπόλιας, πεσκίρια, γρύζους, ζωνάρια, σιγούναις, μαντροκάκκαθα, ἑκατὸ πρόβατα, γαιδάρες δύο μία μεγάλη καὶ μία μικρὴ καὶ γρόσια μετρητὰ εἰκοσιτρία, δικαιολογοῦσα τὴν μὴ ἐγκαιρον παράδοσιν καὶ τοῦ ἀντερίου τῆς νύμφης, προσθέτει «ἐξέχως φανερόνομεν ὅτι διὰ τὸ ἀντερὶ ροῦχο, ἐπειδὴ καὶ νὰ μὴν ἦταν τελειωμένο κατὰ τὴν συνήθειάν του ἐτιμίσθη ἡ αὐτὴ ἐξοδος ριάλια πενήντα καὶ διὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ ἔδωσα πρόβατα πενήντα».

Ἄν λοιπὸν μιᾶς πτωχονοικοκυρᾶς ἡ κόρη ἔφερεν ἀντερὶ ἀξίας πεντήκοντα προβάτων, τουτέστι πεντακοσίων περίπου σημερινῶν δραχμῶν, εὐκόλον εἶναι νὰ συμπεράνωμεν ὅποσον μεγαλυτέρας ἀξίας ἦτο ὁ διὰ βαρυτίμου μηλωτῆς ὑπενδεδυμένος τζουμπές τῆς πολυφέρνης νύμφης. Ἐν ἑτέρῳ δὲ προγενεστέρῳ προικοσυμφώνῳ, ὅτε ἀκόμη δὲν εἶχεν ἐκδοθῇ τὸ συνοδικὸν γράμμα τὸ περιορίζον τὰ τῆς προικός, ὁ πατὴρ Μιχαὴλ Ντέκας ἐξάδελφος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις ὁμωνύμου σχολῆς Ἰωάννου Ντέκα, ἐν τῷ προικοσυμφώνῳ τῆς θυγατρὸς του, γέμοντι ἄλλως ἀνορθογραφίῳν, μὴ ἔχων, φαίνεται, τὰ πρὸς συμπλήρωσιν ἀπαιτούμενα τῶν μετρητῶν χίλια τετρακόσια γρόσια, ἐπιθυμῶν ὅμως χάριν ἐπιδειξέως νὰ ἐγγραφῇ ἐν τῷ προικοσυμφώνῳ ὁ στρογγύλος ἀριθμὸς τῶν 1400 γροσίων (10 περίπου χιλ. δραχμῶν) δίδει ἀπέναντι πρὸς συμπλήρωσιν ἀλυσίδιον χρυσοῦν. Χάριν περιεργίας παραθέτω τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ προικοσυμφώνου τούτου ὡς ἔχει ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

«Εἰς δόξαν χριστοῦ 1736 ὀκτωμβρίου 15 εἰς Ἀθίνα

Τάσο ἐγὼ Μιχαήλ Ντέκας τις ἱγαπιμένις μου θίγατρος ὀνόματι τερέζας τὰ κατοθεν διὰ πατρικά τις καὶ μιτρικά τις καὶ τούτου διὰ προικίον τις πρὸς τὸν sign. Μιχαήλ πατούσα

Ἄρχις φορτζέρια δύο . . . (κτλ. μετὰ δὲ τὴν καταγραφὴν καὶ τῶν σκευῶν)

. . . καὶ μετριτὰ τὸν ἀριθμὸν ριαλια χίλια τετρακόσια καὶ στὰ ὦπια νὰ δινῶ μίᾳ καδένα χρῖσι καὶ ὅσα τζικίνια ζιγίζι ιαφτὶ καδένα νὰ ἀγρικόντε διὰ τόσα μετριτὰ πρὸς ριάλια τρία καὶ μισὸ τὸ καθε τζικίνι καὶ νὰν τα πιανο ἰστὶν ἄνω σούμα τον ριαλίον χιλίον τριακοσίον αρ. 1400.

Καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ ἁγίου Θεοῦ καὶ τῆς Κιρίας Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων καὶ ἐμὲνα τοῦ αμαρτωλοῦ ἀμήν. † Μιχαλὶς Ντέκας ἔγραψα καὶ βεβεόνο».

Τούτων οὕτως ἐχόντων οἱ σωφρονέστεροι τῶν πολιτῶν καταπονηθέντες καὶ στενοχωρηθέντες, βλέποντες δὲ ἐπικείμενον τοῦ ἐξαφανισμοῦ τὸν κίνδυνον, συνῆλθον ἐν τῇ μητροπόλει, παρόντος τοῦ μητροπολίτου Ζαχαρίου τῷ 1737, καὶ συσκεψάμενοι περὶ τῆς θεραπείας τοῦ κακοῦ, ἀπεφάσισαν ὁμοφώνως νὰ θέσωσιν ὅρια ἀνυπέρβλητα εἰς τὴν προικοθηρίαν. Ὅθεν ἔταξαν ἡ πρώτη καὶ ἀνωτάτη προικοδοσίᾳ νὰ μὴ ὑπερβαίνει τὰ χίλια πεντήκοντα γρόσια, συμπεριλαμβανομένων τῶν κινητῶν καὶ τῶν ἀκινήτων κτημάτων, τουτέστιν αὐτολεξεῖ «πάντων τῶν προικοδοτουμένων πραγμάτων εἰς μέσον προτιθεμένων, τῶν μουλκίων, τοῦ μαλάγματος, τοῦ μαργαριταρίου, τοῦ χαλκώματος, τοῦ στάγκου (σκευῶν ἐκ κασσιτέρου), ἔτι δὲ καὶ τῶν διωρισμένων σὺν τούτοις ῥουχικῶν, ἥτοι δέκα ὑποκαμισοβράκων, καὶ οὐ πλειόνων, δέκα μπολίων, δύο κραββατοστρωσίων μετὰ τῶν ἐπακολουθούντων αὐτοῖς νυμφικῶν κοσμημάτων, καὶ λοιπῶν τῶν ἐπιδιδομένων μέχρι καὶ τοῦ μικροτάτου». Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τὴν πρώτην τάξιν τὴν ἀνωτέραν. «Μετὰ δὲ τοῦτο εἶναι καὶ γίνεσθαι καὶ δευτέρας καὶ τρίτης τάξεως προικοδοσίαν, αἵτινες ἔχουσι μένειν ἀδιόριστοι μὲν κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἔμπης ὀλιγωτέρας καὶ κατωτέρας ποσότητος καὶ ὑποβεβηκυίας τῇ πρώτῃ, φυλάττουσαι καὶ αὐταὶ τὴν πρέπουσαν αὐταῖς συμμετρίαν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς εὐπορίας καὶ δυνάμεως τῶν προικοδοτούντων, καὶ κατὰ τὴν γενησομένην ἐκ κοινῆς συναινέσεως συμφωνίαν μεταξὺ τῶν ποιούτων τὰ γαμικὰ συναλλάγματα». Ἀφοῦ δὲ συνυπέγραψαν πρακτικὸν τῆς ἀπὸ κοινοῦ καὶ ὁμοφώνως γενομένης συμφωνίας, ἐπεκυρώθη δὲ τὸ πρακτικὸν διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ μητροπολίτου Ζαχαρίου, ἀπέστειλαν αὐτὸ πρὸς τὸν τότε οἰκουμενικὸν πατριάρχην Νεόφυτον τὸν Ξ', ἵνα ἐπιβεβαιωθῇ καὶ διὰ πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ γράμματος εἰς μόνιμον καὶ διηνεκῇ ἀσφάλειαν, ὅπερ καὶ

ἐξεδόθη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1737¹, φέρον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πατριάρχου, καὶ φρικτὸν ἀφορισμὸν κατὰ τῶν παραβατῶν.

«Εἴτε οἱ γονεῖς, ὠρίζεν ὁ ἀφορισμός, φανερώς ἢ κρυφίως ἢ καθ' οἷονδὴποτε ἄλλον τρόπον θελήσωσιν ὑποσχεθῆναι καὶ δοῦναι ταῖς θυγατράσιν αὐτῶν ὑπὲρ τὴν διορισθεῖσαν ταύτην μέχρι τῆς πρώτης τάξεως ποσότητα τῶν χιλίων πεντήκοντα γροσίων, εἴτε οἱ διατιμηταὶ χαριζόμενοι τῷ ἐνὶ μέρει, οὐ ποιήσωσι τὴν διατίμησιν ἀδύλως καὶ ἄνευ τινὸς φιλοπροσωπίας, καὶ παραδύλωσι ποσῶς τὸν κοινὸν τοῦτον ὅρον τῆς πολιτείας, καὶ γένωνται αἵτιοι τοῦ μὴ διορθωθῆναι τὸ κοινὸν τοῦτο πάθος καὶ νόσημα καὶ δυστύχημα· οἱ τοιοῦτοι ὡς προδότες καὶ ἐπίβουλοι τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας, καὶ τῆς κοινῆς συστάσεως καὶ εὐταξίας ὑμῶν ἀπάντων, ὁποίας ἂν εἴησαν τάξεως ἢ βαθμοῦ, ἀφωρισμένοι εἴησαν παρὰ τῆς ἀγίας καὶ ζωοποιοῦ καὶ ὁμορροῦ καὶ ἀδαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει μόνου Θεοῦ, καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι κτλ.».

Αἱ διὰ τῶν ἀφορισμῶν ἐπισησόμεναι ποιναὶ ἴσχυον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς τυραννίας, πλειότερον παρ' ὅσον νῦν ὁ ποινικὸς κώδιξ, ὥστε δὲν εἶναι ἀπίθανος ἡ εἰκασία ὅτι φόβῳ τοῦ ἀφορισμοῦ περιορίσθη τὸ κακὸν ἐπὶ τινα ἔτη καὶ ἐμετριάσθη ἡ περὶ τὰς προικοδοσίας παράδοξος καὶ ἀνόητος ἄμιλλα. Προϊόντος ὁμῶς τοῦ χρόνου ἐλησμονήθη βαθμηδὸν τὸ πατριαρχικὸν γράμμα καὶ ἤρχισε πάλιν ἀναραινόμενη ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ κοινωνίᾳ ἡ παλαιὰ νόσος. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν νεωτέρων προικοσυμφώνων, ἅτινα περιέχουσι καταγραφὴν προικῶν ὑπερβαίνόντων κατὰ πολὺ τὸν ἀνώτατον ὅρον τῶν χιλίων πεντήκοντα γροσίων. Ἀντίφερ' εἰπεῖν τῶν ὠρισμένων δέκα ὑποκαμισοθράκων ἢ μήτηρ ἐν τῷ οἰκείῳ συμβολαίῳ καταγράφει εἴκοσι καὶ τρία βαρύτιμα παπλώματα καὶ χρυσοκέντητα ζιπούνια καὶ ντζουμπέδες διὰ μηλωτῆς ὑπενδεδυμένους· ἕτεροι δὲ τῶν προυχόντων πέντε τζουμπέδες πολυτελεστάτους χρυσοπαρύφους καὶ ἐννέα ἀντερία καὶ μποχτσάδες χρυσοκεντήτους, καὶ παπλώματα χρυσᾶ καὶ προσκεφαλάδια μὲ κόμπους μαργαριθέριους, καὶ ταμπакέρα ἀργυρῇ (πρόνοια διὰ τὰ γηρατεῖα τῆς νύμφης).

Ἄν λοιπὸν ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ καὶ ἀσήμῳ ἐπὶ τουρκο-

¹ Ὁ κ. Δ. Καμπούρογλους τὸν Νεόφυτον τοῦτον τοῦ 1737 συγχέει πρὸς τὸν πρὸ ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν καὶ πλέον Ἀθηναῖον μητροπολίτην καὶ εἴτα πατριάρχην Νεόφυτον (Ἰστ. τῶν Ἀθην. τ. Β', σ. 151). Τοῦτο δὲ τὸ συνοδικὸν γράμμα ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ Μ. Βρετοῦ τοῦ ἔτους 1864.

κρατίας πόλει ἐγένετο ἀνκρυνδὸν τοιαύτη παράθασις, εὐκόλον εἶναι νὰ εἰκάσωμεν τί συνέβαινεν ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι καὶ δὴ ἐν τῇ βασιλευούσῃ. Ὅθεν ἐν ἔτει 1767 ὁ τότε σοφὸς πατριάρχης Σαμουήλ δύο ἐξεφώνησε λόγους ἐπ' ἐκκλησίας κατὰ τῶν ἐπὶ χρήμασι γυναῖκας λαμβανόντων ἅπας δὲ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρθόδοξος λαὸς καὶ οἱ τούτου προύχοντες ἐξητήσαντο μιᾷ φωνῇ ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου τὴν τοῦ ὀλεθρίου τούτου ἐθίμου κατάργησιν. Τὸ κατ' ἐξοχὴν δὲ βλαβερώτερον ἦτο τὸ Τράχωμα. Ὅθεν ὁ πατριάρχης καὶ τοῦτο ἐζήτησε νὰ ἐκριζώσῃ, καὶ τὴν προικοδοσίαν ἐντὸς ἐννόμων καὶ θεμιτῶν ὁρίων νὰ περιστείλῃ.

Τράχωμα δὲ ἐκαλεῖτο ἡ πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ γάμου προγαμιαία δωρεὰ τῶν γονέων τῆς κόρης πρὸς τὸν γαμβρόν. Ἦτο δὲ συνήθως ὑπέρογκος καὶ συνίστατο εἰς χρήματα μετρητά, ἅτινα οἱ γονεῖς στενοχωρούμενοι πολλάκις ἐπορίζοντο διὰ δανείων. Ἀλλ' ἐπιτραπήτω μοι ἡ αὐτολεξεί ἀντίγραφῇ περικοπῶν τινων τῆς ἀναφορᾶς, ἐν ᾗ ἐξηγοῦνται οἱ προκαλέσαντες τὴν ἐπέμβασιν τοῦ πατριαρχείου λόγοι καὶ σαφῶς ἐρμηνεύεται ἡ τοῦ Τραχώματος ἐννοια.

«Πρὸ χρόνων ἱκανῶν ὑπὸ ἀριλαδελφίας καὶ ἀπρονοησίας τῶν προκρίτων καὶ πλουσίων τοῦ γένους ἡμῶν παρεισέδου ἐν τῷ ἱερῷ καὶ μεγίστῳ τοῦ γάμου μυστηρίῳ δαιμονιώδης τις καὶ φθοροποιὰ προτελετή, ἡ τοῦ λεγομένου Τραχώματος, καὶ αὕτη ἡ τραχεῖα καὶ βαρβάρῳ τῇ λέξει καὶ τῇ πράξει συνήθεια, νόμου κεφάλαιον λαβοῦσα, καὶ ἐν ὅλῳ τῷ γένει ἀναπόφυκτος κατασταθεῖσα, πλουσίοις δὲ καὶ πένησι δυστυχῶς ἐπεκράτησε καὶ εἰς μεγάλας καὶ ὑπὲρ δύναμιν δόσεις ὑπὸ ἀνοήτων πενθερῶν καὶ γαμβρῶν προεχώρησε, καὶ οἱ πάντες ὑπὸ τῆς λύμης αὐτῆς καταφθαρέντες ἀπώλοντο. Αἱ μὲν γὰρ κόραι τῶν πολὺ τὸ Τράχωμα παρεχόντων ὑπανδρεύοντο, αἱ δὲ τῶν δοῦναι μὴ ἐχόντων, στερούμεναι, ἐν ὧρα γάμου οὔσαι, κατετήκοντο σὺν τοῖς ἰδίοις πατράσι καὶ μητράσι καὶ διέμενον ἀπωρισμασμένα¹, καὶ ἐν ἀπογνώσει οὔσαι ἐπενόουν τὰ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης κακά. Ἦ γὰρ ἐμεθοδεύοντο ἔρωτι ἄνδρας ζωγρῆσαι, ἢ ὑπὸ ἀπογνώσεως εἰς ἄθεςμα περιέπιπτον Νικιάχια² καὶ εἰς ἀτιμοτάτας καταπτώσεις».

Εἰς τί δὲ ἐχρησίμευε τὸ Τράχωμα ἐξηγεῖ οὕτως ἡ ἀναφορά· «Δέκα γὰρ καὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα χιλιάδας γρόσια³ ἂν μὴ πρότερον λάβῃ ὁ

¹ Λέξις ἰσοδύναμος ἀλλὰ παραστατικωτέρα τοῦ γεροντοκόρη.

² Νικιάχ λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα πρόσκαιρον γάμον ἀνεκτὸν ὑπὸ τῶν νόμων.

³ Ἦτοι ὀγδοήκοντα καὶ πλέον χιλιάδες σημερινῶν δραχμῶν.

γενναῖος γαμβρὸς οὐ στεφανοῦται, καίτοι ἐκ τούτων, καθὼς πάντες καλῶς ἐπιστάμεθα, οὐ μόνον οὐδεμίαν ἔχει ὠφελειαν, ἀλλὰ καὶ μάλιστα πλείονα τούτων ζημιούται, δαπανῶν αὐτὰ εἰς πολύτιμα τῆς νύμφης ταχύφθαρτα ἐνδύματα καὶ χαρίσματα καὶ ἄλλα μάταια συμπόσια, καὶ ἴδια αὐτοῦ λαμπρὰ φορέματα».

Ὁ πατριάρχης λοιπὸν Σαμουήλ ἀπέλυσεν ἐν ἔτει 1767 τὸν ἐπόμενον κανόνα¹.

Κανὼν α'.

«Ὅποιος μέλλει νὰ ἔλθῃ εἰς κοινωνίαν νομίμου γάμου ἄσπρα, τὰ λεγόμενα τραχώματα παντελῶς μήτε νὰ πέρνῃ, μήτε νὰ προβάλλῃ καὶ νὰ ζητῇ· ἀλλὰ ὅποιος καὶ ἂν εἴη εἴτε τῆς πρώτης τάξεως, εἴτε τῆς ἐσχάτης χωρὶς ἄσπρα νὰ τελειῇ τοὺς γάμους του, καὶ ἄσπρα πλέον καὶ τραχώματα ἐξολοκλήρου νὰ λείψουν ἀπὸ τὴν μέσσην, ὅτι τὸ μυστήριον μήτε πουλιέται, μήτε ἀγοράζεται μὲ ἄσπρα· εἰδὲ καὶ ἤθελε κατὰ τὴν μέχρι τοῦ νῦν κακὴν συνήθειαν νὰ ἀποβλέπῃ εἰς ἄσπρα, καὶ μὲ ἄσπρα νὰ συμφωνῇ τοὺς γάμους του, νὰ μένῃ ἐπικατάρατος. Τοῦτο ἐννοεῖται καὶ διὰ τὸν γαμβρὸν καὶ διὰ τὸν μεσίτην τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης».

Κανὼν β'.

«Ἀροῦ λείψουν τὰ ἄσπρα καὶ τὰ τραχώματα, ἢ προῖξ νὰ ἦναι συγχωρημένη καὶ εἰς τὸν δίδοντα καὶ εἰς τὸν λαμβάνοντα, ὡσὰν ὅπου καὶ οἱ ἱεροὶ νόμοι τὸ συγχωροῦν. Φυλάττοντες καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν τάξιν τῶν πατέρων μας, πρέπει νὰ τοὺς ἀκολουθήσωμεν καὶ εἰς τοῦτο ἀνεμποδίστως, εἰδὲ καὶ ἤθελε τινὰς αὐτοπροαιρέτως καὶ νὰ τὴν καταγράψῃ κατ' εἶδος, διὰ πολλὰ ἐνδεχόμενα ὅπου καταντοῦν ὕστερον εἰς ἀλληλομαχίας καὶ συκοφαντίας καὶ διαφορὰς οὐ μικράς, καὶ τοῦτο νὰ γίνεται ἀκωλύτως. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνας τὰς ἐνορίας ὅπου συνηθίζεται νὰ γίνεται ἡ καταγραφή, ἡ κοινῶς λεγομένη ἐγκλιβή, διὰ μέσου τοῦ προεστοῦ τῆς ἐνορίας, ὡς γνωστοῦ, πρέπει νὰ καταγράφεται, διὰ νὰ λείπουν ὕστερον αἱ διαφοραί».

¹ Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Διαταγαὶ γάμων ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψξζ' ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ» καὶ ἐτυπώθη ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ. Προετίμησα δὲ τὴν συνοδεύουσαν τὸ κείμενον μετάφρασιν ἐν τῇ τότε κηθωμιλημένῃ, χάριν τῶν προσθέτων ἐπεξηγήσεων, αἵτινες παρελείφθησαν ἐν τῷ ἀρχαῖζοντι κειμένῳ.

Ὁ τρίτος κανὼν ὁρίζει τὴν κατὰ τάξεις διαίρεσιν τῆς προικός, ὁ δὲ τέταρτος τὴν κατὰ τὰς τάξεις ταύτας ποσότητα τῆς προικός, ἥτοι τῆς μὲν πρώτης εἰς τρεῖς χιλ. γρόσια, τῆς δευτέρας εἰς δύο χιλιάδας, τῆς τρίτης εἰς χίλια, τῆς τετάρτης εἰς πεντακόσια, τῆς πέμπτης εἰς τριακόσια, τῆς ἑκτῆς εἰς διακόσια, τῆς ἑβδόμης εἰς ἑκατὸν πενήκοντα, τῆς ὀγδόης εἰς ἑκατὰ καὶ τελευταῖον τῆς ἐννάτης εἰς πενήκοντα¹.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁρίζονται ἐν τῇ βασιλευούσῃ, εἰς δὲ τὰς ἄλλας ὑποδεεστέρας πόλεις, ἡ κατάταξις καὶ ὁ προσδιορισμὸς ἀνατίθεται εἰς τοὺς γέροντας καὶ προεστούς. Τῶν κανόνων δ' ἐπεταὶ φρικτὸν ἐπιτίμιον κατὰ τῶν παραβατῶν καὶ αἱ ὑπογραφαὶ τεσσάρων πατριαρχῶν, ἐν οἷς δύο Ἀθηναῖοι, καὶ 48 ἀρχιερέων.

Τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀπαγορεύοντος τὸ τράχωμα συνοδικοῦ γράμματος ὑπεδέξαντο ἐν ἀγγαλλιάσει οἱ καταπονούμενοι γονεῖς καὶ αἱ εἰς ἀγαμίαν καταδεδικασμέναὶ κόραι, καὶ ἡσθάνθησαν ἀνακούφισιν οἷαν ὁ ἀπαλλαττόμενος ἀπὸ δεινοῦ ἐφιάλτου. Τότε δὲ πιθανώτατα ἐνεπνεύσθη καὶ τις τῶν αὐτοσχεδίων ποιητῶν καὶ ἐστιχούργησε τὴν δε τὴν πρὸς τοὺς νέους προτροπὴν εἰς γάμον, ἣν πρῶτος ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμερολογίῳ ἐν ἔτει 1864 ὁ Μαρῖνος Βρετός.

Προτροπὴ εἰς τοὺς νέους ἔνεκα γάμου καὶ κατὰ τοῦ τραχώματος.

«Φίλοι μου ἡλικιώται,
νὰ καιρὸς νὰ πανδρευθῆτε,
πιά δὲν ἔχετε αἰτίαις
ν' ἄστε τόσον τρομασμένοι.
Ἐσηκώθηκ' ἀπ' τῇ μέσῃ
εἰς τὸ γένος τόσους χρόνους
τράχωμα τὸ ὠργισμένον,
ἡ πηγὴ τῶν συμφορῶν μας.
Αὐτὸ ἦτον ἡ αἰτία
ὅπου φόβον προξενούσε,
νέοι ὅλοι νὰ τρομάζουν
κί' ὅλην τους τὴν ἡλικίαν,
ἄσπρα γύρευαν ζητοῦσαν
τὰ κορίτσια δὲν ψηφοῦσαν.
Ὅμως ἔτζη δὲν εἶν' τώρα
ἄσπρα πᾶνε ἀπ' τῇ μέσῃ.

νέαις ὅλαις πιά χαρῇτε,
στὸ ἐξῆς δὲν καρτεροῦμεν
ἡμεῖς ὅλοι πιά θὰ ἴδωμεν
καὶ καμμιὰ δὲν θ' ἀποτύχη,
τώρα στήν νεότητά μας
καὶ τὸν κόσμον νὰ χαροῦμεν
τί προσμένουμε; ὥς πότε;
δίχως τι νὰ φοβηθῆτε
πρόφασαις καὶ ὑποψίαις,
κί' ἀπ' τὸν γάμον μακρυσμένοι,
ὅση βλάβη εἶχε πέσει
πρόξενος εἰς τόσους πόνους
καὶ κακοσυνηθισμένοι
σ' ὅλον πλέον τὸν καιρὸν μας
εἰς τὴν τὸς' ἀνυπανδρεία
ἄτοπα πολλὰ γεννοῦσε,

¹ Τὸ γρόσιον εἶχε τότε ἀξίαν ἴσην πρὸς τρεῖς καὶ πλέον σημερινὰς δραχμάς.

τοὺς ὑπάνδρους νὰ κυττάζουν
νὰ περνοῦν μὲ μοναξίαν
καὶ γι' αὐτὸ ἀργοποροῦσαν
τὸ τί δίδουν ἐρωτοῦσαν.
Δόλωμα δὲν ἔχει χώρα
πέρνομι' ὅποια μᾶς ἀρέσει·
ὅλαί σας θὰ πανδρευθῇτε,
στέλνουμαι καὶ σᾶς ζητοῦμεν.
Κόραις νέαις νὰ εὐροῦμεν,
κάθε νέα καθὼς τύχει,
θέλει γέν' ἢ πανδρειά μας
δίχως νὰ συλλογισθοῦμεν.
Τώρα τῶν ἀνδρῶν τὸ τάγμα
κεφαλὴ κι' ὄχι ποδάρια
δὲν εἶναι ἀγορασμένοι,
ζοῦνε μὲ ἐλευθερία.

τί μεγάλη ἡσυχία!
νέοι, γέροντες, μητέρες,
πέρασ' ὁ πικρὸς χειμῶνας
κι' ὅλοι θὰ εὐχαριστηθοῦμεν,
μόνον πρέπει νὰ εἰποῦμεν
ἔξω πάσης ἐπηρείας,
εἶν' καὶ ὄνομα καὶ πράγμα
εἶναι πλὴν τὰ παλλικάρια
γιὰ νὰ ᾔναι δουλωμένοι,
ἔχουν κάθε ἐξουσίαν
σ' ὅλους μας καὶ εὐτυχίαν!
Χαίρεσθε καὶ θυγατέρες
ἔφθασε χρυσοῦς αἰώνας
τέλη ἀγαθὰ θὰ διοῦμεν
κ' ἐκ ψυχῆς νὰ εὐχρηθοῦμεν
ὁ δοτὴρ τῆς σωτηρίας»¹.

Μεθ' ὅλα ὅμως τὰ ἐπιτίμια τὸ τράχωμα δὲν ἐξερριζώθη, ἀλλὰ μᾶλλον ἤπλωσε καὶ ἐξέτεινε τοὺς πλοκάμους αὐτοῦ ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τοσοῦτον, ὥστε ἐξήκοντα ἔτη βραδύτερον, τῷ 1827, ὁ τότε πατριάρχης Ἀγαθάγγελος καὶ ἡ περὶ αὐτὸν ἱερὰ σύνοδος διώρισαν δέκα διαιτητὰς πρὸς σύνταξιν νέου κανονισμοῦ τῶν προικοδοσιῶν².

Διὰ τοῦ κανονισμοῦ τούτου ὠρίζετο· «Νὰ καταργηθῇ καὶ νὰ σηκωθῇ διόλου τὸ Τράχωμα, καὶ μέχρι τῆς λέξεως αὐτῆς, καὶ μήτε παρὰ τῶν γονέων τῆς κόρης, μήτε παρὰ τῶν συγγενῶν ἢ ξένων, μήτε φανερώς καὶ ἐν προικοσυμφώνῳ, μήτε κρυφίως πρὸ τοῦ γάμου, μήτε μετὰ τὸν γάμον νὰ δίδωνται εἰς μειρητὰ ἄσπρα τὰ λεγόμενα Τραχώματα, ἢ εἰς ὕλην οἰανδήποτε ἐπὶ λόγῳ Τραχώματος, μήτε ὁ προικοδοτὴς νὰ δίδῃ, ὡσὰν ὅπου τὸ μυστήριον τοῦ γάμου μήτε πωλεῖται, μήτε ἀγοράζεται».

Β' «Ἡ προῖκα ὡς ἐκ παλαιοῦ τοῦ χρόνου νενομοθετημένη νὰ ᾔναι συγκεχωρημένη καὶ εἰς τὸν δίδοντα καὶ εἰς τὸν λαμβάνοντα, πλὴν νὰ ᾔναι προσδιωρισμένη εἰς ἑξὶ βαθμοὺς κτλ.».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν ἐκτεθέντων σαφῶς ἐξηγεῖται ὅτι τὸ Τράχωμα ἔλαβε μὲν ἴσως τὴν ἀρχὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰς ἀρχὰς

¹ Τὸ κακότεχνον τοῦτο στιχοῦργημα εἶναι ἴσως προῖον τῆς ἀμουσίας ἐγγραμμάτου τινος Κωνσταντινουπολίτου, ὡς ἐκ τοῦ λεκτικοῦ ἐμφαίνεται.

² Ὁ κανονισμὸς ἐτυπώθη ἐν ἔτει 1827 ἐν τῷ πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Διαταγαὶ γάμων».

τοῦ ιγ' αἰῶνος, ἐσήμαινε δὲ τὰ μετρητὰ ἄσπρα (χρήματα) τὰ διδόμενα ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ εἰς τὸν γαμβρὸν πρὸ τοῦ γάμου ἐκτὸς τῆς προικὸς¹. Ἀλλὰ πόθεν παρελήφθη εἰς τὴν συνήθειαν ἡ λέξις Τράχωμα, καὶ πῶς ἐτυμολογεῖται; Τινὲς ὑπέθεσαν ὅτι ὅπως οἱ πάσχοντες κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τραχωμάτων τυφλώττουσι σχεδόν, οὕτω καὶ οἱ γονεῖς οἱ ἀσυνειδήτως ἀπογυμνοῦντες ἐαυτοὺς καὶ τὰ τέκνα των χάριν ἐπιδειξέως καὶ ψευδοφιλοτιμίας ἀμβλυωποῦσι· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἐν τῷ *Περὶ γνησίας προφορᾶς*, φρονεῖ ὅτι μετεπλάσθη ἐκ τοῦ τράγημα, διότι, λέγει τὸ μετὰ τῆς προικὸς διδόμενον ἀργύριον ἢ τράχωμα, δίδεται οἷον τῆς νύμφης τράγημα (τρωγάλιον). Τῇ ἐτυμολογίᾳ ταύτῃ ἐπέρχεται ἀληθῶς ἐπίκουρος καὶ ἐπιρρωννύει αὐτὴν ἡ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις, περὶ τὴν ιγ' ἑκατονταετηρίδα, ἀπαντῶσα ἑκφρασις θεώρετρον, προγαμιαία δωρεά, καὶ φιλοτιμία. Παρὰ Δημητρίῳ Χωματιανῷ² ὑπάρχει ὁ ἐξῆς τίτλος «Περὶ θεωρέτρον καὶ ἀρραβώνων καὶ λοιπῶν τῶν πρὸ γάμου δωρεῶν καὶ λεγάτων, καὶ φιλοτιμιῶν καὶ περὶ μερισμοῦ ἑτεροθαλῶν ἀδελφῶν». Κατὰ ταῦτα ἴσως δύναται τις εἰπεῖν ὅτι χωρεῖ καὶ τὸ τράγημα.

Ἄλλος ἐνόμισεν, οὐχὶ ὁμῶς εὐστόχως, ὅτι ἡ λέξις παρήχθη ἐκ τῆς λατινικῆς *traho*³. Τελευταῖον προσέφυγον εἰς τὴν πολὺτιμον κιβωτὸν τοῦ Δουκαγγίου, ἀλλ' οὕτε ἐκεῖ εὗρον τὸ Τράχωμα· ἐν τῇ λέξει ὁμῶς Τραχὺς ἀνέγνων τὰ ἐξῆς «Τραχὺς *Asper: vox monetarium rationale peraequatorum Alexi Comneni Imp.*». Ἐπὶ δὲ ἀπαιτήσῃ τῶν νομισμάτων τὸ τραχὺ παλαιὸν ἐν ἀπαιτεῖσθαι νόμισμα μετὰ τῶν παρακολουθημάτων αὐτοῦ καὶ διὰ σεβαστῆς προσέταξε λύσεως τὸ μὲν χάραγμα διὰ τραχέων ἄσπρων νομισμάτων ἀπαιτεῖσθαι, τὰ δὲ

¹ Ταῦτα ἐκοινοποίησα διὰ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ κ. Κ. Φ. Σκόκου τοῦ ἔτους 1894 ὡς ὅπως ἄγνωστα παρ' ἡμῖν· ἀλλ' ὁ κ. Δ. Καμπούρογλους μετὰ παρέλευσιν μὲν ὀλοκλήρου ἔτους κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1894 διὰ τοῦ περιοδικοῦ *Παρησσός* παρέλαβεν ὅσα ἐνόμισε χρήσιμα ἐκ τῆς διατριβῆς μου, ἧς ὡς ἐν παρόδῳ ποιεῖται μνησίαν, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τῶν Ἀθηναίων, ἐν σελ. 268, μετὰ πάροδον ἑτῶν ἑξ ἐτύπωσε τὰ ἐξῆς ἀπρόοπτα «ἐν τοῖς περὶ προικὸς τοῦ παρόντος τόμου, πρῶτοι (!) ἡμεῖς, μεθ' ἱκανὴν ἔρευναν, ὠρίσαμεν τὴν σημασίαν τοῦ ἀγνώστου προελεύσεως θεωρουμένου προικῶν τραχώματος».

² Ἐκδ. Pitra σ. 222, Κεφ. ΜΘ'.

³ Οὗτος εἶναι ὁ κ. Καμπούρογλους (ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 58)· ἀλλὰ προφανῶς οὐδεμία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ *traho* = φέρω, ἔλκω καὶ τῶν μετρητῶν χρημάτων τοῦ τραχώματος.

τοῦ ιγ' αἰῶνος, ἐσήμαινε δὲ τὰ μετρητὰ ἄσπρα (χρήματα) τὰ διδόμενα ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ εἰς τὸν γαμβρὸν πρὸ τοῦ γάμου ἐκτὸς τῆς προικὸς¹. Ἀλλὰ πόθεν παρελήφθη εἰς τὴν συνήθειαν ἡ λέξις Τράχωμα, καὶ πῶς ἐτυμολογεῖται; Τινὲς ὑπέθεσαν ὅτι ὅπως οἱ πάσχοντες κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τραχωμάτων τυφλώττουσι σχεδόν, οὕτω καὶ οἱ γονεῖς οἱ ἀσυνειδήτως ἀπογυμνοῦντες ἐαυτοὺς καὶ τὰ τέκνα των χάριν ἐπιδειξέως καὶ ψευδοφιλοτιμίας ἀμβλυωποῦσι· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἐν τῷ *Περὶ γνησίας προφορᾶς*, φρονεῖ ὅτι μετεπλάσθη ἐκ τοῦ τράγημα, διότι, λέγει τὸ μετὰ τῆς προικὸς διδόμενον ἀργύριον ἢ τράχωμα, δίδεται οἷον τῆς νύμφης τράγημα (τρωγάλιον). Τῇ ἐτυμολογίᾳ ταύτῃ ἐπέρχεται ἀληθῶς ἐπίκουρος καὶ ἐπιρρωννύει αὐτὴν ἡ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις, περὶ τὴν ιγ' ἑκατονταετηρίδα, ἀπαντῶσα ἑκφρασις θεώρετρον, προγαμιαία δωρεά, καὶ φιλοτιμία. Παρὰ Δημητρίῳ Χωματιανῷ² ὑπάρχει ὁ ἐξῆς τίτλος «Περὶ θεωρέτρον καὶ ἀρραβώνων καὶ λοιπῶν τῶν πρὸ γάμου δωρεῶν καὶ λεγάτων, καὶ φιλοτιμιῶν καὶ περὶ μερισμοῦ ἑτεροθαλῶν ἀδελφῶν». Κατὰ ταῦτα ἴσως δύναται τις εἰπεῖν ὅτι χωρεῖ καὶ τὸ τράγημα.

Ἄλλος ἐνόμισεν, οὐχὶ ὁμῶς εὐστόχως, ὅτι ἡ λέξις παρήχθη ἐκ τῆς λατινικῆς *traho*³. Τελευταῖον προσέφυγον εἰς τὴν πολύτιμον κιβωτὸν τοῦ Δουκαγγίου, ἀλλ' οὕτε ἐκεῖ εὔρον τὸ Τράχωμα· ἐν τῇ λέξει ὁμῶς Τραχὺς ἀνέγνων τὰ ἐξῆς «Τραχὺς *Asper: vox monetarium rationale peraequatorum Alexi Comneni Imp.*». Ἐπὶ δὲ ἀπαιτήσῃ τῶν νομισμάτων τὸ τραχὺ παλαιὸν ἐν ἀπαιτεῖσθαι νόμισμα μετὰ τῶν παρακολουθημάτων αὐτοῦ καὶ διὰ σεβαστῆς προσέταξε λύσεως τὸ μὲν χάραγμα διὰ τραχέων ἄσπρων νομισμάτων ἀπαιτεῖσθαι, τὰ δὲ

¹ Ταῦτα ἐκοινοποίησα διὰ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ κ. Κ. Φ. Σκόκου τοῦ ἔτους 1894 ὡς ὅπως ἄγνωστα παρ' ἡμῖν· ἀλλ' ὁ κ. Δ. Καμπούρογλους μετὰ παρέλευσιν μὲν ὀλοκλήρου ἔτους κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1894 διὰ τοῦ περιοδικοῦ *Παρηλασὸς* παρέλαβεν ὅσα ἐνόμισε χρήσιμα ἐκ τῆς διατριβῆς μου, ἧς ὡς ἐν παρόδῳ ποιεῖται μνησίαν, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τῶν Ἀθηναίων, ἐν σελ. 268, μετὰ πάροδον ἐτῶν ἑξ ἐτύπωσε τὰ ἐξῆς ἀπρόοπτα «ἐν τοῖς περὶ προικὸς τοῦ παρόντος τόμου, πρῶτοι (!) ἡμεῖς, μεθ' ἱκανὴν ἔρευναν, ὠρίσαμεν τὴν σημασίαν τοῦ ἀγνώστου προελεύσεως θεωρουμένου προικῶν τραχώματος».

² Ἐκδ. Pitra σ. 222, Κεφ. ΜΘ'.

³ Οὗτος εἶναι ὁ κ. Καμπούρογλους (ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 58)· ἀλλὰ προφανῶς οὐδεμία σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ *traho* = φέρω, ἔλκω καὶ τῶν μετρητῶν χρημάτων τοῦ τραχώματος.

λεπτὰ ψηφία διὰ νομίων χαλκῶν παραπέμπει δὲ καὶ εἰς τὸ *Typicum Monasterii* τῆς Κεχαριτωμένης «ψωμίων μὲν μοδίων τριῶν νομμία δὲ νομισμάτων τραχέων ἕξ παρεχέσθω».

Διὰ τῆς παραπομπῆς ταύτης εἰς τὰ περὶ τῆς Νέας λογαρικῆς Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ διαλευκαίνεται καθ' ὁλοκλήρην τὸ ἀνεξήγητον τράχωμα καὶ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ λέξις παρήχθη ἐκ τοῦ τραχέος νομίσματος ἄσπρου, ἤτοι ἀργυροῦ. Ἰνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι οἱ παλαιότεροι τὰ χρήματα ἐκάλουν ἄσπρα¹. Ἴδου δὲ καὶ τὸ χωρίον ἐκ τοῦ τυπικοῦ τῆς σεβασμίας Μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κεχαριτωμένης.

«Διαδιδόσθω δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην ἐν τῷ πυλῶνι τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν τοῖς πέντησι ψωμία μὲν μοδίων τριῶν, νομμία δὲ νομισμάτων τραχέων ἕξ, παρεχέσθω δὲ καὶ ὑπὲρ ὀψωνίου νεαρῶν ἰχθύων τῆς τραπέζης τῶν ἐνασκουμένων ἀδελφῶν νομίσματα τραχέα τὰ ἄρκουντα».

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ τραχώματος, φαίνεται δὲ ὅτι ἐν Ἀθήναις ἦτο ἀγνώστος ἡ λέξις· οὔτε συνήθεια ὑπῆρχε νὰ δίδεται εἰς τὸν γαμβρὸν πρὸ γάμου δωρεά. Τούναντίον ἐν τῇ συλλογῇ τῶν προικοσυμφώνων τῶν ἐκδοθέντων ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως κ. Ἀντωνίου Μομφερράτου ἀπαντᾷ συνεχῶς ποσὸν τι χρηματικὸν προσφερόμενον ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ εἰς τὴν νύμφην χάριν προγαμιαίας δωρεᾶς. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ταύτην οἱ παλαιότεροι περιέστειλαν ἐντὸς στενῶν ὁρίων διὰ νὰ

¹ Ὁ κ. Σβορώνος, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτησα ἐπεξηγήσεις περὶ τοῦ τραχέος νομίσματος, μοὶ ἀπέδειξε τὴν ὄντως σπουδαιότητά τινι περὶ τούτου διατριβὴν του δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ Νομισμ. Ἀρχ. Ἐφημ. τοῦ 1899, σελ. 348. Ἐν αὐτῇ ἐξηγεῖ πλατύτερον τὰ περὶ τοῦ τραχέος νομίσματος καὶ παραδέχεται εὐλόγως ὅτι τὸ τράχωμα παρήχθη ἐκ τῶν τραχέων νομισμάτων τῶν Κομνηνῶν, ἀσπαζόμενος μάλιστα τὴν γνώμην τοῦ Δουκαγγίου ὅτι καὶ τὸ τουρκικὸν χαράτσι, ἤτοι ὁ κεφαλικὸς φόρος παρήχθη, ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ χάραγμα (χαραγμένον νόμισμα) προσεπιλέγει ὅτι ὅπως ἐκ τοῦ χαράγματος (νομίσματος) τοῦ ἐκ τοῦ χαράσσω καὶ χαράζω παρήχθη τὸ χαράτσιον τῶν Τούρκων, οὕτω καὶ ἐκ τῶν τραχέων νομισμάτων ἐγεννήθη τὸ τράχωμα κτλ. Ἀλλ' ἡ γνώμη τοῦ Δουκαγγίου περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ χαρατσίου δὲν μοὶ ἐφάνη ὀρθή· ὑπέλαβον μᾶλλον ἀραβικὴν τὴν καταγωγὴν τῆς λέξεως χαράτζ. Καὶ τινόντι ὁ τῶν ἀσιατικῶν γλωσσῶν ἐγκρατέστατος καθηγητὴς κ. Καρολίδης ἐπεκύρωσε τὴν ὑπόνοιάν μου καὶ ἐπέδειξέ μοι ἐν τῷ ἀραβολατινικῷ λεξικῷ τοῦ G. W. Freytag ὅτι ἡ λέξις χαράτζ παράγεται ἐκ τῆς ἀραβικῆς καὶ σημαίνει ἐξάγω, ἄγω στρατόν, τρέφω, ἀπάγω, παρουσιάζω, ποικίλλω καὶ τέλος ἀπαιτῶ φόρον.

ἐνθαρρύνωσι τοὺς φιλοτίμους νέους τοὺς μὴ τολμῶντας ἕνεκα ἀνεχείας
νὰ συνάψωσι γάμον.

Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐν Παλαιστίνῃ συνέβαινον τοιαῦτα ἄτοπα· ὅθεν
ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτάριος ἐν ἔτει 1667 ἐπεκύρωσε τὸ κρι-
τῆσαν ἐκ παλαιοῦ ἔθος, ἵνα μηδὲν πλέον διδόναι τῶν περιήκοντα γρο-
σίων παρὰ τοῦ νυμφίου τῇ νύμφῃ ἐν ταῖς προγαμιαίαις δωρεαῖς ¹.

Θ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

¹ Ἀναλέκτων Α. Παπ. Κεραμέως, τ. Β', σ. 280.